

Azərbaycanın haqq səsini səs verənlərin sayı artır

Ermənistan torpaqlarımızı işğal etdikdən sonra vandallar yalnız yurd yerlərimizi dağıdıb xarabazara çevirməklə, xalqımıza məxsus mədəni irsi, tarixi abidələri, məscidləri, müqəddəs məkanlarımızı dağıdıb məhv etməklə, izini itirməklə kifayətlənmədilər. Eyni zamanda daha böyük və təhlükəli, ekoloji fəlakətə çıxır açan bəşəri cinayətlər törətdilər.

Meşələrimizi qırdılar. İşğal altında olan torpaqlarda məqsədli yanğınlar törədərək füsunkar mənzərəsi ilə məşhur olan Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun flora və faunasına ciddi ziyan vurdular. İşğal altında olan torpaqların yeraltı və yerüstü təbii sərvətlərini qanunsuz istismar etdilər, bulaqları dağıdıb, çaylarımızı zəhərli tullantılarla çirkəndirdilər... Zəngilan rayonunda Bəsitçay hövzəsində yerləşən təbii çinar meşəsini məhv etdilər. Xatırladaq ki, Zəngilan çinar vadisi sahəsinə, ağacların fiziki sağlamlığına, görünüşünə görə dünyada ikinci, bəlkə də birinci meşədir.

Zəngilan çinarı görkəminə, fiziki vəziyyətinə, nadir bioekoloji əlamətinə görə bənzərsizdir və onu Şərqi florasının mirvarisi, möhtəşəm gövdəsi və füsunkarlığına görə cənubun nəhəng ağacı adlandırılır.

Zəngilan çinarları dünyada bitən 8 çinar növündən biri idi. Azərbaycanda yayılan çinar növünün əsasını Zəngilan çinarları təşkil edir. Bu çinar növü Şərqi çinarı və ya barmaqarpaqlı çinar adlandırılır. Şərqi çinarı dünyanın bir sıra bölgələrində, o cümlədən Yunanıstanda dağ ətəklərində, Aralıq və Egey dənizləri sahillərində, Kipr, Krit və Rodos adalarında, Kiçik və Orta Asiyada geniş yayılıb.

Görkəmli təbiətşünas alim, akademik Həsən Əliyevin təşəbbüsü ilə nadir təbiət abidəsi olan çinar meşəsini qorumaq məqsədilə Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 1974-cü il 4 iyul tarixli qərarına əsasən, Zəngilan rayonunun ərazisində 117 hektar sahəni əhatə edən Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğu yaradılıb. Mütəxəssislərin qeydlərinə görə, Azərbaycanda çinar meşəsinin ümumi sahəsi 120 hektara yaxındır. Zəngilanın çinar meşəsi Avropada ən böyük, dünyada isə Kanadadan sonra ikinci yeri tuturdu. Əfsuslar olsun ki, erməni vandalları işğal dövründə təbiətin nadir incisi olan çinar meşəsini də məhv ediblər.

Yeri gəlmişkən, Azərbaycan təbiətinin qorunması daim dövlətimizin prioriteti olub. Torpaqlarımızı işğaldan azad edildikdən sonra Ekologiya və Təbii Sərvətlər, Daxili İşlər, Fövqəladə Hallar nazirlikləri, Dövlət Sərhəd Xidməti və ANAMA-nın əməkdaşlarının iştirakı ilə Zəngilan rayo-

nunda 1000-dən çox ağac əkilib. Şirvan Milli Parkından götürülən 18 baş ceyran Cəbrayıl rayonu ərazisinə fərdi reintroduksiya olunub.

2022-2023-cü illər ərzində işğaldan azad edilmiş ərazilərdə fauna növlərinin - ceyran, bezoar keçisi, Dağıstan turu və nəci maralın, o cümlədən balıq və yırtıcı quş növləri öz tarixi areallarına reintroduksiya olunub.

Ermənistanın tarixi torpaqlarımızda təbii sərvətlərimizi acgözcəsinə talamaları, təbiətlə vandalcasına davranışlarına təbiətsevərlər, ekofəallarımız tərəfindən sət təkpi göstərildi. Ekofəalların 2023-cü il dekabrın 12-də Şuşa şəhərində başladığı etiraz aksiyası 138 gün davam etdi. Dünyada böyük rezonans doğuran ekoaksiyadan təbiətimizi məhv edənlər, təbii sərvətlərimizi talayanlar siyasi məqsədlər üçün istifadə etməyə çalışsalar da, ölkəmiz əleyhinə mənasız siyasi kampaniya, iyrənc təbliğat aparsalar da, yalanları ayaq tutmadı, əvəzində işə olundular. Dünyanın müxtəlif ölkələrindən olan ekofəallar, KİV və QHT nümayəndələri azərbaycanlı ekofəallarla həmrəylik nümayiş etdirərək haqq səsini səs verdilər. Dünyanın 22 ölkəsini birləşdirən 70-ə yaxın QHT Ermənistanın dağ-mədən sənayesinin hava və suyun çirklənməsinə etiraz edərək beynəlxalq təşkilatlara müraciət göndəriblər. Sənəddə qeyd edilir: "Ermənistanın mədən sənayesi transsərhəd çayları çirkləndirməklə Şərqi Avropadan Mərkəzi Asiyaya qədər geniş coğrafiyada bir sıra ekoloji problemlərə səbəb olmaqda davam edir.

BMT təmiz, sağlam və davamlı ətraf mühiti əsas insan hüququ kimi tanıyır. Qlobal ictimaiyyətin BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə nail olmaq üçün səfərbər olduğu, ekoloji problemlərin həlli üçün səylərini gücləndirdiyi bir vaxtda Ermənistanın bu hərəkatları Transsərhəd Çaylar Konvensiyası və BMT-nin Avropa İqtisadi Komissiyası-

nın Transsərhəd Kontekstdə Ətraf Mühitə Təsirin Qiymətləndirilməsi Konvensiyasının (Espoo Konvensiyası) tələblərini ciddi şəkildə pozur".

Sənədi imzalayanlar müraciətlərində yaxın zamanda BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Tərəflər Konfransı - COP29-un Cənubi Qafqaz regionunda, Azərbaycanda keçiriləcəyini nəzərə alaraq, Ermənistanı ətraf mühitə ziyan vuran əməllərdən çəkinməyə, beynəlxalq konvensiyalardan irəli gələn öhdəlikləri yerinə yetirməyə çağırırlar. Elə BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının - COP29-un Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasının ölkəmizdə keçirilməsi də Azərbaycan dövlətinin və cəmiyyətinin təbiətə, ekoloji mühitə göstərdiyi münasibətin təzahürü kimi başa düşülməlidir.

Qeyd edək ki, BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının (UNFCCC) Tərəflər Konfransı 1995-ci ildən hər il keçirilir. Bu tədbirin keçirilməsində əsas məqsəd dünyada iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə irəliləyişləri qiymətləndirməkdir. 1990-cı illərin ortalarından başlayaraq sözügedən konfrans çərçivəsində inkişaf etmiş ölkələrdə istixana qazlarının atmosferə tullantılarının məhdudlaşdırılması ilə bağlı icbari hüquqi öhdəlikləri ehtiva edən Kioto Protokolu müzakirə olunub. 2011-2015-ci illərdə keçirilən sessiyalarda iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə ən əhəmiyyətli beynəlxalq sənəd hesab olunan Paris Sazişi müzakirə edilib və 2015-ci ildə qəbul olunub. Bu günədək 195 ölkə, o cümlədən Azərbaycan bu razılaşmaya qoşulub.

Zaman ən böyük hakimdir. Vaxtı çatdıqca bütün hadisələri, haqsızlıqları, ədalətsizlikləri süzgəcindən keçirib qiymətini verir. Nə xoş ki, ölkəmiz bu imtahanlardan üzünə çıxır.

*Elşən QƏNİYEV,
"Azərbaycan"*